

Om begravning.

När en person var död på slutet av 1800 talet brukade någon av husets folk, en son, en dotter, dräng eller piga, som var lätt på foten springa omkring och meddela dödsfallet till de närmaste boende släktingarna, - till de som bodde långt borta skrev man brev. - Något särskilt namn på dessa budbärare fanns ej.

Plat efter sekelskiftet började lanthandlare här föra i loger brevpapper och kuvert med svarta kanter som man med bläck och pennor skrev och meddelade dödsfallet och till dem som skulle bjudas till begravningen även bjöd den till denna. På 1910 och senare började man mera allment med tryckta bjudningskort.

När någon dog stöt någon nära andhöring till ögonen. - När min ^{far} dog 1893 så hode vi torpaaregumma som steg fram till fars dödsbädd och stöt

Luf/B

Om begravning

ögonen på far, hon sade att hon ville göra sin gamle husbonde denna tjänst och så lade hon den stora psalmboken som far ^{bruka} låsa uti under hakan för att den ^{inte} skulle falla ner. Närnda gumma en granne och en annan granninna hjälptes sedan åt att tvätta och kläda far han lades härunder på ett sofflock och bars sedan in åt ett annat rum. Som likbärar på, en vit duk lades över hans ansikte. Som likbärar på den tiden ej fanns att köpa färdiga tog det en dag innan en snickare hunnit att förfärdiga en sådan. När densamma var färdig kom grannarna oss till hjälp vid kistsägningen. Vår närmaste granne, en jämsöring med färdigt slöt locket som fästes med träpinningar men innan detta skedde sjungs ett par lämpliga psalmer och vår tofsegumma läste en Davids psalm. Far lades i sin kista fullt påkläd med mössa på huvudet och strumpor på fötterna.

Om begravning

Fars likammare blev en bod vars väggar kläddes med enris och golvet bestödes med hackad gran tall. Det har berättats för mig att unga flickor som dog ännu efter konfirmationen kläddes i sin konfirmationsdräkt som brukade vara vit och fick en blombukett i sin högra hand, vilket i regeln är bruket för kvinnor.

Ringar och smycken togs i regeln från den döde. Äldre personers kistor målades svarta barns och unga flickors vita, något beslag på kistorna fanns ej. 1903 fick vi järnväg och då började Gnosjöborna att köpa fabriksgjorda kistor i Ternamo och numera finnas här begravningsbyrå som har kistor svepringar på lager.

Det har berättats för mig att man förr bar liken till kyrkogården av "båralag" det var vissa byar som var sammanslagna i dylika lag vars man-

Om begravning
liga inorädnare var skyldiga att hjälpa till
utan ersättning men skulle de ljudas med på
"likölet" - gammalt namn på begravningskloset -.

Förn likvagn användes vid förs begravning
en vanlig liggfjädersvagn, längre bort i tiden
användes vanliga orlovsvagnar varå sattes en "trä-
fjädershäck". Den första likvagnen i Enosjö
skänktes församlingen av Peter Assarson i Lid
1907 och användes densamma ännu.

Utfärdstal hålles alljämt här i bygden, i de
flästa fall är det prästen som håller dem, de som
äro anskutna till någon friförsamling brukas
tala vid någon annan talare. Tingstävinnarna
anlita aldrig någon präst. -

Vid utfärden ställes kistan med den döde utan
för ~~den~~ förstugadörren där den står under utfärd-
talet, när detta tal är hålits och en psalmsväs

Om begravning.

Sjungits köres likvagn fram och de karlar som ^{är} utsedda att bära liket träda fram och lyfter kistan på vagnen. Dessa män 6 stycken äro våra släktingar till den döde.

Så sätter sig begravningsprocessionen i rörelse först liket och så de närmaste släktingarna, sist skutar grannarna upp. Skall begravningen ske i kyrkan sättes kistan framför stora dörren på utsatta pallar, skall prestaver användas kommer bårare till desamma, 2 till antalet och ställer sig framför kistan, när så tiden är inne börjar kyrkklockorna ringa, och på kyrkorgeln spelas en sorgmarsch, sätter sig begravningsprocessionen i rörelse två och två till bredd de närmast sorgande först så släktingarna så grannarna kvinnorna först männen sist. De främste bänkarna i kyrkan äro alltid reserverade till begravningsfolket.

Om begravning

prestavbårarne ställer sig på var sin sida om kistan och stå kvar här under begravningen. Under högmässan gå de och sätter sig i främsta stolen på karsidan. Prestaverna äro två svartlakerade käppar omkring 3 meter långa försedda med svarvad knapp å övre änden samt ett omkring meterlångt svart flör. Dessa ställas av bårarna i lut mot kistan under högmässan. Under själva begravningsakten reser sig allt folket i kyrkan, likaså när liktöget med prestavbårarna före går ur kyrkan. Då spelas åter en sorgsmärck och kyrkklockorna ringa, orgeln tystnar när folket gått ur kyrkan men kyrkklockorna ringa tills kistan är nedslänkt i groven. Vid graven taga den dödes anförvante farväl av honom och tala då som om den döde levede, när anförvante och släktingar sagt farväl och nedlagt kransar och buketter av levande blommor är det grannarnas tur. Har den döde haft

Örn begravning.

förtroendeuppdrag inom socknen stiger en av sock-
nens styresmän fram och tackar honom härför och
lägger en krans på hans grav. Till slut lyser prästen
frid över gravarna och en anförant till den döde
stiger fram och på de sörjandes vägnar tackar för
tal, sång och blommor vid den dödes bår. Har då
den döde givit något till kyrkan, vilket alltid är
brukligt här - bönjar åter kyrkklockorna att ringa
detta kallas här för "testamenteering". Prästen läser
också på predikstolen upp: I testamente efter avlidne
(namnet nämns) har givits (summan, nämns)
till kyrkan. "Dingstvånnarna" en ny sekt inom
socknen anlita ingen präst och ge ingenting till
kyrkan. - Återfärden sker i raskare tempo till
hemmet där det först bjudes på kaffe och sedan
middag, prästen och klockaren som samtidigt är
folkskollärare äro då de förnämste gästerna.

Om begravning.

prästen brukar så läsa till och ifrån maten och klockaren leda sången. Vågen är vid alla gårdar där begravningsföljet där färbi är klädd med granis i form av ett kors med nedåndan pekande åt det håll begravningsföljet kommer ifrån, alla dessa som har klått skall enligt gammal ordning ljudas till begravningsgården på kaffe i reglen den tredje dagen efter begravningen. Ransavneringen har nu några år satt stopp för en del gamla seder -. Om söndagar är begravning i kyrkan kostnadsfri, men vill man hava kyrkan smyckod så får den dödes anförvanter betala detta. Efter begravningen en söcken ^{dag} får den dödes anförvanter betala uppvärmingen av kyrkan.

På somnaren när det är varmt och vackert brukar begravningen förättas ute på kyrkogården. Då sättes ^{likisten} på utsatta pallar framför kyrkogårdsporten.

Om begravning.

Så kommer prästen och "kanton" (klockaren) och ställer sig framför kistan, när bärarna äro i ordning böjer kyrkklockorna att singa och kanton tar upp en psalm i reglen 568. "På vandra vi all världens väg, Den ens med den andra." Ofta

sjunges även vid graven psalm 579 "Jag är en gäst och främling som mina fäder här." Samt 594. och 586. Prästen och kanton gå till breds sakta fram till groven bärarna kommer efter med kistan när den samma sänkts i graven. ~~Trädes~~ ~~prec~~ tystnar kyrkklockorna och prästen trädes fram och förättar jordförstärningen. All ringning utföres av kyrkovaktmästaren.

Gamla personer har berättat för mig att "lydon" togs för i världen på liktågets utresande vilket numera är blott ett minne.

Begravningskalas förekom i äldre tid och varade i

Om begravning
reglen i tre dagar. Första dagen prästen och klock-
aren släktingar, underlydande på gården, närboende
grannar. Nära Andra dagen: Nära släktingar som stan-
nat i sjukhuset över natten, handlaren med fru, där
den döde brukat att handla, grannarna. Tredje dagen:
~~grannar~~ längre ifrån boende grannar, samt fruar till alla
äbana som bor vid kyrkvägen och klätt densamma
med granis, samt de som stått upp och vid groven
och lagt blomkuketter i densamma. Ute här på
landsbygden varar denna sed ännu, men vid station-
samhället är den ändrad. Gästerna hade förning med
sig. Begravningskonfekt bjöds på i min barndom, alltså
i slutet på 1800 talet. Men inte nu, sedan upphörde i
början på 1900 talet, konfekten bjöds ikring i en skål
och gömdes i reglen hem. Fin har här ej använts ej heller
seden att dricka den dödes skål. Var prästen med läste
han till svaton, annars värden. Var klockaren med

Om begravning.

ledde han sången, annars "vården" om han hadde sång-
röst eller någon annan person. Ingen plats lämnades
obesatt vid begravningstilliden. Begravningskalasen
är lika vanliga nu som förr. Begravningskalasen hölls
i "finrummet" eller "storstugan" och angränsande ^{rum}. I
stationssamhället som de i regeln har små lägenheter
och ingen "storstuga" har de blivit att ha sina be-
gravningskalas på hotellet. Har ej hört talas om att
körtjet och dans förekommit på någon begravning.
Före brukade vid begravning givas till de fattiga
även skickade till de fattiga av kalasmaten.

Kyrkovaktmästaren avlönsas av ^mkommunen.

Kyrkojågararna avlönsas av kommunen m skall
kyrkovaktmästaren hava 10 kronor för varje grav
han gräver av den döds anförvantar, skall han
även "kläda" gravan ^{allt} det några kronor extra
för det samma. Graven gräves någon dag före

Om begravning

begravningen skall ske. För begrav man i "varv" men på senare tid har det blivit mera allment att man köper gravplats, man får då av kommunen gravbrev gällande på 49 år. "Klönäringaplatsen" är mindre hederstam, där begravas de som ej har råd att köpa gravplats. En okänd främling dog inom socknen för några år sedan och begravs på kommunens bekostnad på denna plats. Prästärken kyrkavaktmästaren några dagar när han öppnar en grav tar han reda på den gravar sedan en grop i gravens botten och lägger dem där. Gravarna gravas alltid i öster och väster. Kyrkoväktaren skypplar igen gravarna. Gravvårdar finnes många på Gnösjö kyrkogård, de äldsta äro av sten från 1600 talet och äro undersatta till kyrkogårdens sidor. I slutet på 1800 talet till i början på 1900 var det brukligt med gravvårdar av gjutjärn dessa gravvårdar gjutes i

Örn begravning

Håryds bruk, detta bruk är beläget inom socknen och grundades 1864, grundaren till detta bruk har fått en stor gravvård av gjutjärn. En gravvård finnes där den dödes bild synes gjuten av fosforbrons och införd i en sten av granit, det är å J. M. Boreus i Bärebo har denna vård finnes. Boreus hade metallfabrik i Bärebo och metallplåtaren där hans bild synes är tillverkad å hans eget metallgjuteri av hans egna arbetare.

Gravsmyckning förekommer allmänt och består i att rosenbuskar planteras på gravkullen intill gravvården, lösa blommor ställas i vasar med vatten, den övriga delen av gravplatsen lägges singel är det familjegrav planteras i reglen i håk omkring densamma. Gravvårdarna äro nu av kuggen och slipad granit. Bildelspråk brukar ej att förhållarna på de nye gravvårdarna, men finnes på de gamla

Om begravning.

Kring kyrkogården är omhågnad med stängsel bestående av 8 horisontellt löpande järnsor upplurna av stolpar av gjutjärn. Detta sättes upp under åren 1810 och 11 då kyrkogården utvidgades, numera är kyrkogården åter för liten och håller på att ~~de~~ utvidgas och bårhus byggas och vattenledning nedläggas för gravarnas bevarning, detta arbete beräknas bli färdigt nästa sommar.

I utkanten av Hornabo gårde finnes ^{en} ~~en~~ slätt, en sägen vet berätta att här en gång i forna tider skall varit en begravningsplats, jag har besökt platsen och funnit små upphöjningar på marken liknande gamla gravar, saken har dock ej varit undersökt.

På 1870 och senare var det en äldre man i Skultorp som brukade rita minnestavlor och satte inom

Om begravning.

15

innom glas och ram som sedan hängdes på väggen i fönstret till minne av inom familjen avlidne person. Som jag har släkt i nämnda socken är det på besök hos dessa jag har sett dessa minnestavlor, jag har dock ej någon sådan i min ägo.

Kvinnornas ^{sorgdiakt} här består i svart diakt sorghatt med slöja. I min barndom - i slutet på 1800 talet - var det endast de unga kvinnorna som bar hatt de gamla hade huvudduk så kallad "taftduk" svart till färgen med svart bred spets som de kalla sorgtaftduk.

Männens sorgdiakt av ett svart brett band på hatten, beord av svart tyg som fästes i vänstra rockhuggstog. År en nära anförvant död gör man sorgkläd ett år efter dödsfallet, under ^{andra} förhållande är sorgtiden kortare.

Om begravning.

Pingstvarmenna har förtäat borglig begravning och har jag varit med på en sådan. Efter sång och bönsteg pingspastorn fram till graven och sade under det han höll ut sin högra hand över ~~och~~ ~~och~~ graven: "Själén går till Gud därifrån han kommen är och kroppen går till jorden därifrån han kommen är."

Ordensbegravning har också förekommit av godtämplarna då godtämplarnas fana hållits och sakta sänkts tre gånger över graven.

Militärbegravning har förekommit med parad men ej med musik.

Begravningskassa finnes, men ej begravnings-entreprenör. Från begravningskassan utbetalas en viss summa i regeln 500 kr. så få den dödes anförvande ombesörja begravningen själva.